

Ζουζού Νικολούδη (1914-2005)

Ρένα Λουτζάκη
Κοινωνική Ανθρωπολόγος

Η Ζουζού Νικολούδη γεννήθηκε στην Αθήνα, το 1917. Ήταν κόρη του γνωστού αρχιτέκτονα Αλέξανδρου Νικολούδη και της Μαρίας Φέ. Υπήρξε σύζυγος του νομικού Ανδρέα Γαζή με τον οποίο απέκτησε τέσσερα παιδιά. Έζησε όλη της τη ζωή στην Αθήνα και πέθανε σ' αυτήν την ίδια πόλη, στις 17 Δεκεμβρίου του 2004. Είχε κλείσει τα 87 της χρόνια.

Αφορμή για τη γνωριμία μου με τη χορογράφο Ζουζού Νικολούδη υπήρξε το αρχείο της Κούλας Πράτσικα με τον γονιό ότι το Ίδρυμα Υποτροφιών αδελφών Πράτσικα μου ανέθεσε την καταγραφή του. Η Νικολούδη ήταν τότε μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου του Ίδρυματος και προσεφέρθηκε να με βοηθήσει. Για ένα διάστημα οκτώ περίπου μηνών, συναντιόμαστε σε εβδομαδιαία βάση, στη σοφίτα της οδού Αριστείδου Παπά, στο σπίτι της Κούλας Πράτσικα, εκεί που στεγαζόταν το αρχείο. Μετά την αμηχανία του πρώτου καιρού, συνειδητοποιήσαμε και οι δύο ότι οι συναντήσεις αυτές είχαν ξεπεράσει το στόχο τους, καθώς είχαν εξελιχθεί σ' έναν σταθερό διάλογο γύρω από ιστορίες και γεγονότα που είχαν ως επίκεντρο την ίδια και την εξέλιξη της ως χορογράφου. Μέσα από αυτόν το διάλογο η Ζουζού αφηγούνταν την ιστορία του χορού στην Ελλάδα, όπως η ίδια τη βίωνε και την κατανοούσε. Η Ζουζού είχε τον δικό της ξεχωριστό τρόπο να σημάδευε τη σχέση της με τους ανθρώπους και την ιστορία τους: όπως άλλωστε είχε και το δικό της ξεχωριστό τρόπο να σημάδευε τη σχέση της με τις δύο τέχνες που αγάπησε και υπηρέτησε πιστά μέχρι το θάνατό της: τη μουσική και το χορό, με κύρια έμφαση στο πρακτικό θεατρικό αποτέλεσμα των δύο αυτών τεχνών, τη χορογραφία.

Όπως ήταν φυσικό, από τις πρώτες συναντήσεις μας η συζήτηση στράφηκε γύρω από τη δασκαλία, την Κούλα Πράτσικα, τη γνωστή παιδαγωγό και χορογράφο που με το πάθος και την εμπειρία της δημιούργησε το γνωστό σχολείο της οδού Ομήρου, την πρώτη επαγγελματική σχολή χορού. Εκεί γαλουχήθηκε η πρώτη γενιά των δασκάλων χορού. Η Ζουζού μιλούσε με θαυμασμό για την Πράτσικα που έμελε να στηματοποιήσει με την προσωπικότητά της τη μετέπειτα πορεία της: «Αυτό που αισθάνθηκα μ' αυτή τη γυναίκα ήταν ότι μου άνοιξε ένα παράθυρο προς τα έξω».

Με το ίδιο πάθος μιλούσε επίσης και για τα μαθήματα που, παρά την απαγόρευση των γονιών της, είχε την τύχη να παρακολουθήσει ως ακροατήρια σ' αυτό το σχολείο. Όλος ο πνευματικός κόσμος της Αθήνας του 1930 μεζούσαν εκεί: Εκκληναίοι, Κυριόβητες, Πρεβελάκη, Σίμων Καραϊά, Χατζηνάγλη, Σκαλκώτας, Μυριόβητες, Πρεβελάκη, Σίμων Καραϊά και τόσο άλλα που ο καθένας, όπως βεβαιώνει η ίδια, άφησε στις καρδιές των σπουδαστριών κάποιο πολύτιμο περσίδι από το ταλέντο και τη γνώση του. Θυμάται ακόμα τη Μαρίκα Βελλουδίου και τις εξηγήσεις της, η μάλλον, «διδασκαλίς», όπως ήθελε να λέει η πρώτη ξενογός της χώρας μας, στους αρχαιολογικούς χώρους. Η Βελλουδίου, πέρα από την αναδείξη των μνημείων ως ιστορία, άνοιγε τα μάτια των σπουδαστριών στις άπειρες διαστάσεις που ο ρυθμός μπορούσε να προσλάβει στην ελληνική φύση, στην αρχιτεκτονική, στη μουσική, στο λόγο. Την ίδια άποψη είχε και η Πράτσικα, που δεν αντιμετώπιζε το χορό ως αυστηρή τέχνη, αντίθετα τον θεωρούσε οργανικό μέρος των τεχνών.

Μια μέρα, η Ζουζού ήρθε στη σοφίτα κρατώντας ένα απόκομμα από την εφημερίδα *Καθημερινή* που μου το πρόσεφερε λέγοντας: «Αφού σ' ενδιαφέρουν αυτά, στο χαρτί». Επρόκειτο για τη στήλη «Επικαιρία» εκδότριας Ελένης Βλάχου. Από το φύλλο της 29ης Μαρτίου 1955, με τίτλο *Ένα «Ρεατάλ»*, όπου διαβάζουμε ένα απόσπασμα:

«...Η Ζουζού έχει πείσιμα, ικανότητα, χάρη, μουσικότητα και απεριόριστη αντοχή. Μελετάει πάνο, παίρνει διπλάμια, αρχίζει να συνθέτει και να χορογραφεί τις δικές της συνθέσεις. Εργάζεται, χορεύει, γυμνάζεται και ζει συγχρόνως μια πλούσια οικογενειακή ζωή. Μεγαλώνει, γίνεται μια αλή, αλλά η όψις, η κλίσης μόνον κερδίζουν με τα χρόνια τον περσόν. Όσοι τη δουν αώρα, δεν θα το πιστέψουν ότι είναι τριανταπέντε χρονών. Ανάλογη και συγκρατημένη συγχρόνως, με κινήσεις δεμένες αρμονικά, με το νόημα και τον ρυθμό της μουσικής, με εκπληκτικές στιγμές ζωντανάς και χαράς και εκφραστικές παρενθέσεις ρωμαϊκής μεγαλοχίας, η Γαζή - ο συντάκτης την αποκαλεί με το όνομα του συζύγου της - κινούσε σαν χορεύτρια, σαν μουσικός και σαν εμφάνιση... Όσο ενδιαφέροντα για χορό, ως πάνε να χειροκροτήσουν μια χορεύτρια-μια αλήθνη, και ως παρατηρούνται και εις τις πρώτες θέσεις τα τέσσερα κεφαλαία που τα κυττάζουν με ενδιαφέρον ένα θέμα που τους είναι γνώριμο. Είναι τα παιδιά της κοπελλάτισ, που χοροψάδι, ποπούλο φτερωτό, επάνω στη σκηνη».

Στο τέλος διαβάζουμε μια μικρή φράση σε εισαγωγικά: «Η πρώτη μου κριτική που μου άνοιξε δρόμους. Ευχαριστώ την Ελένη Βλάχου».

Η Ζουζού συναναστράφηκε με σημαντικούς ανθρώπους όπως η Mary Wigman, ο Harald Kretzberg, η Rosalia Chladek, με τους οποίους ανέπτυξε φιλικές σχέσεις, εμπνεύστηκε από αυτούς. Η πρώτη της επαφή με το θέατρο ήταν στο Εθνικό, όπου, βρέθηκε να χορογραφεί τον *Αϊντα* του Σοφοκλή. Ήδη από τα χρόνια που συνεργαζότανε με την Πράτσικα ως βοηθός χορογράφου, ηρώσε στα αφτιά της το τρίπτυχο που είχε μόλις στη σχολή: *λόγος, μουσική, κίνηση*, και ήθελε αυτό το πάντρωμα να το αξιοποιήσει και να το αναδείξει στο θέατρο και την αρχαία τραγωδία. Φτάνοντας όμως στο Εθνικό διαπιστώνει ότι ο Θεωδωράκης θα έγραφε τη μουσική του στο Παρίσι, ο Μουζενίδης ότι ο Θεωδωράκης του στο θέατρο κι εκείνη θα ετοιμάζε τη χορογραφία απομονωμένη στον δικό της χώρο. Αυτό που είχε μάθει και πίστευε ότι θα βρει στο θέατρο, δηλαδή να δουλεύουν όλοι οι συντελεστές της παράστασης μαζί ώστε να δημιουργήσουν κάτι μέγα από τη συζήτηση, γρήγορα αποδείχθηκε ότι ήταν ένας μύθος. Συνέστη στο ομάδα της και πιστεύοντας τόσο στη συνεργασία των ατόμων όσο και στη συνεργασία των τεχνών, δημιούργησε τη δική της ομάδα, γνωστή ως ΧΟΡΙΚΑ. Η καθ' όλα υπεύθυνη και ακούραστη Ζουζού, λειτουργώντας συγχρόνως ως χορογράφος, ως δασκάλα, εμπνευστρια για τους μαθητές της, επιπλέον, ως τεχνικός φωτομολ, ενδυματολόγος, ακόμα και ως μανάτζερ του εαυτού της και χορηγός, γνώρισε μέσω της ομάδας αυτής σημαντικές επιτυχίες και διακρίσεις, ταξίδια στο εξωτερικό, γνώρισε όμως και πίκρες και ανησυχίες για τη διακομιότητα αυτής της ομάδας, σε τόσο σημείο που αναγκάστηκε να διακόψει τις εργασίες της λόγω των υπέρκομων δυσκολιών που αντιμετώπιζε ήδη τρεις φορές. Αλλά και πάλι δεν το έβαζε ποτέ κάτω, γιατί η ίδια ήταν μια γυναίκα ριψοκίνδυνη που δεν διαίεσε μετά τη γέννηση και του τέταρτου παιδιού της να εκπληρώσει το όραμά της και να γίνει χορεύτρια, που χάρη της συνεργασίας με τον Κάρλο Κου, αλλά δεν διάτασε να διαφωνήσει έντονα μαζί του όταν βεβαιώσε ότι ο Κου αθέτησε το λόγο του. Ήταν μια γυναίκα που χορογραφούσε, δίδασκε, δημιούργησε μέχρι την τελευταία μέρα. Η ίδια, πάντα γαυλογαστή, αρχοντική και περιποιημένη, συγχρόνως όμως αυστηρή, επιμονή και συνεπής, ήταν για όλους η μητέρα ή γιάγιά, που δοούσε αδέρφια στο χώρο της με την άνεση και τις ανταγές μιας εκκοσμούχρονης. Δίκαια λοιπόν γράφτηκε σε κάποια εφημερίδα ότι η Ζουζού Νικολούδη «ήταν μια γυναίκα που ήρθε από εκνικες της γενιές, στις οποίες αυτό που έλεγαν ήταν ταυτισμένο με αυτό που έπράτταν», που είχαν αξίες και τις υπηρέτουσαν με συνέπεια.

Στο σπίτι της στη Γλυφάδα, όπου έμενε τα τελευταία χρόνια, και όπου βρέθηκε μετά το θάνατό της για να ταξινόμησει και το δικό της αρχείο, όπως ήταν η επιθυμία της, η παρουσία της είναι ακόμη ζωντανή. Κι όμως οι δικές της φράσεις που έρχονται στο μυαλό, κάποιες έντονες εκκρίσεις η γράφει της μου υπενθυμίζουν ότι η Ζουζού είχε περάσει στο χρόνο της μνήμης.

* Φωτογραφία: αρχείο Ζουζού Νικολούδη